

การลดจำนวนของพระสงฆ์และผลกระทบต่อ พระพุทธศาสนาในอนาคต*

ชาญณรงค์ บุญหนุน*

บทคัดย่อ

บทความนี้ปรับปรุงจาก “โครงการวิจัยเพื่อเสนอรายงานข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวโน้มจำนวนและคุณภาพของพระสงฆ์ในชนบทประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อสำรวจ (๑) ข้อมูลเชิงคุณภาพว่า การลดจำนวนลงของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมหรือสาเหตุใด และมีผลกระทบอย่างไรต่อชุมชนชนบท (๒) เสนอข้อสังเกตเบื้องต้นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาระดับนโยบายเกี่ยวกับการลดจำนวนและคุณภาพของพระสงฆ์ในชนบท โดยสำรวจข้อมูลเชิงสถิติจำนวนพระภิกษุสามเณรตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๙ ในเอกสารต่างๆ พร้อมทั้งสำรวจภาคสนามในบางพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงเวลาที่สำรวจนั้นจำนวนของพระภิกษุสามเณรโดยรวมลดลง การลดจำนวนลงนี้ไม่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจของพระสงฆ์ สาเหตุสำคัญคือ การขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐสู่ชนบทมากขึ้น คณะสงฆ์ไม่มีระบบการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและค่านิยมที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงภาคแรงงานในชนบทแต่ละครอบครัวในชนบทมีบุตรน้อยลงและนิยมให้บุตรหลานบวชระยะสั้น อย่างไรก็ตาม ในการสำรวจข้อมูลทางสถิติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ พบว่าจำนวนพระภิกษุจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนจำนวนสามเณรลดลง แต่โดยภาพรวม จำนวนพระภิกษุสามเณรยังลดลงตามลำดับ

* บทความนี้ปรับปรุงจากรายงานวิจัยเรื่อง “โครงการวิจัยเพื่อเสนอรายงานข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวโน้มจำนวนและคุณภาพของพระสงฆ์ในชนบทประเทศไทย” สนับสนุนโดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ตีพิมพ์เป็นหนังสือเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อมูลบางส่วนในบทความนี้อาจไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่นำมาเผยแพร่อีกครั้งเนื่องจากศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาเห็นว่า น่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้งกว้างขวางต่อไป

* ป.ธ. ๖, พธ.บ. เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, อ.ด. (ปรัชญา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา และหัวหน้าภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This article is adapted from the research project that aims to present the “Preliminary observation on the tendency of numbers and quality of Buddhist monks in rural Thailand,” funded by the Sirindhorn Anthropology Center in 2007. Its objectives are:

- (1) To study qualitative data concerning the conditions or causes of the decrease of Buddhist monks, and how it affects rural communities.
- (2) To present preliminary observations and suggestions that may serve as policy guidelines for dealing with the decrease in both number and quality of Buddhist monks in rural areas. It does so by studying documented statistical data of the numbers of Buddhist monks and novices between 1999-2006, as well as by conducting a field study in some areas of Chiangmai and Ubolratchatane.

The research finds that there has been a decrease in numbers of Buddhist monks and novices during the time of study. This decrease, however, is not related to economic factors of monks, but is due to the expansion of educational opportunities to rural areas. The Sangha does not have an educational system that is fitting for the changed social conditions and values. Changes in the rural labor sectors also contribute to the decrease, since rural families are having less offsprings, and prefer their sons to be ordained as monks only for short periods. Nevertheless, a survey of statistical data between 2007-2010 finds an increase in the number of monks and a decrease in that of novices, although the general number remains decreased.

เมื่อปลายปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ ผู้เขียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เพื่อสำรวจข้อมูลในเชิงสถิติเกี่ยวกับการลดจำนวนของพระสงฆ์ในประเทศไทยโดยรวมและข้อมูลในเชิงคุณภาพว่าการลดจำนวนลงของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมหรือสาเหตุใด พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตเบื้องต้นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย ในการทำวิจัยเชิงสำรวจครั้งนี้ ผู้เขียนดำเนินการสำรวจทั้งจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและข้อมูลเชิงสถิติที่หน่วยงานเกี่ยวข้องได้รวบรวมไว้ และการหาข้อมูลภาคสนามในบางจังหวัด ซึ่งสามารถนำมากล่าวไว้ในที่นี้ตามลำดับดังนี้

การสำรวจข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ

พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต) (๒๕๒๓) ในหนังสือ **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย** ได้ให้ข้อมูลทางสถิติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เกี่ยวกับจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ ว่ามีจำนวนทั้งสิ้น ๒๓๗,๗๗๐ รูป เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งประเทศขณะนั้นจำนวน ๒๔,๐๗๒,๔๓๑ คน จะได้อัตราส่วนพระภิกษุสามเณร ๑ รูป ต่อประชาชนประมาณ ๑๑๐ คน (พระราชวรมนี (ประยูรธ ปยุตโต), ๒๕๒๓: ๒๑) ในจำนวนดังกล่าวนี้ เมื่อแยกประเภทก็จะได้ตัวเลขโดยประมาณดังนี้

- พระภิกษุบวช ๓ เดือน ตามประเพณี
อย่างน้อย ๙๑,๑๓๘ รูป
- พระภิกษุที่เป็นตัวเลขขึ้น ประมาณ ๖๑,๓๗๒ รูป
- สามเณร ๘๕,๒๖๐ รูป

พระราชวรมนีกกล่าวว่า พระภิกษุประเภทแรกคือบวชตามประเพณี ๓ เดือนในฤดูเข้าพรรษา ในที่นี้คิดตัวเลขเพียง ๖๐% ของจำนวนพระภิกษุทั้งหมด นอกจากนี้ ท่านยังให้ข้อมูลอีกว่าตามท้องถื่นห่างไกลในชนบทมักเกิดปัญหาเรื่องขาดแคลนพระภิกษุในระยะออกพรรษา บางวัดมีรูปเดียว บางวัดสองสามรูป บางวัดหาเจ้าอาวาสไม่ได้ ไม่ต้องพูดถึง

พระเถระผู้สูงพระรชา บางที่แม้แต่พระภิกษุ ๔-๕ พรรษาก็หาไม่ค่อยได้ ทำให้ชาวบ้านขาดความอุ่นใจ ในคราวที่ต้องการพระจำนวนมาก เช่น พิธีกรรมทางศาสนาบางอย่าง ทายกต้องไปนิมนต์พระภิกษุจากหลายตำบล (เรื่องเดียวกัน, ๔๒-๔๓) นี่คือสภาพการณ์เกี่ยวกับจำนวนของพระสงฆ์ในประเทศไทยเมื่อ ๔๐ กว่าปีที่ผ่านมา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จำนวนค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้สำรวจพฤติกรรมการบวชของคนไทย โดยออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างพระภิกษุสามเณรจากทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น ๙๒๐ รูป ผลจากการสำรวจพบว่า (๑) พระภิกษุสามเณรบวชตามประเพณี ร้อยละ ๔๓.๕๔ (๒) บวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัย ร้อยละ ๒๕.๑๐ (๓) บวชเพื่ออุทิศส่วนกุศล ร้อยละ ๑๓.๐๔ (๔) บวชเพื่อสืบทอดพระศาสนา ร้อยละ ๗.๑๐ (๕) บวชเพื่อดำรงชีวิต ร้อยละ ๖.๓๐ (๖) บวชเพราะศรัทธาในพระศาสนา ร้อยละ ๕.๑๒ (จำนวนค์ อติวัฒน์สิทธิ์, ๒๕๓๘: ๔๔-๔๘) จากข้อมูลดังกล่าว เมื่อรวมกลุ่มที่ ๑, ๓ และ ๕ เข้าด้วยกัน ก็จะมีพระภิกษุสามเณรจำนวนร้อยละ ๖๒.๘๘ ที่อาจจัดไว้ในกลุ่มที่พระราชวรมนีกกล่าวว่า เป็นประชาชน “ผู้เข้ามาเป็นภิกษุและรับประโยชน์จากคณะสงฆ์” ไม่ใช่ผู้ที่จะเป็นตัวหลักในการดำรงพระศาสนา ส่วนที่อาจเป็นตัวหลักหรือเป็นกำลังหลักในการสืบทอดพระศาสนาได้แก่ กลุ่มที่ ๒, ๔ และ ๖ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๒ อาจกล่าวได้ว่า ๓๑ ปี ให้หลัง จำนวนพระสงฆ์ที่จะเป็นกำลังหลักของพระศาสนานั้นไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้จัดทำรายงานสถิติด้านการศาสนาในประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ในเอกสารดังกล่าวมีรายงานเกี่ยวกับจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ โดยอ้างอิงข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ (ข้อมูลเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒) ดังนี้

จำนวนพระภิกษุสามเณร ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ รวมทั้งสิ้น ๓๖๕,๑๔๐ รูป จำแนกเป็นพระภิกษุ จำนวน ๒๖๗,๓๐๐ รูป

และสามเณร จำนวน ๙๗,๘๔๐ รูป เมื่อพิจารณาตามภาคต่างๆ พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนพระภิกษุสามเณรมากที่สุด คือ ๑๔๔,๑๔๗ รูป หรือร้อยละ ๔๐.๕๗ ของพระภิกษุ สามเณร รวมทั้งประเทศ ในจำนวนนี้มีพระภิกษุ ๑๐๑,๐๗๒ รูป สามเณร ๔๗,๐๗๕ รูป หรือร้อยละ ๓๗.๘๑, ๔๘.๑๑ ตามลำดับ รองลงมา คือภาคเหนือ ๗๑,๒๓๔ รูป หรือร้อยละ ๑๙.๕๑ ในจำนวนนี้ มีพระภิกษุ ๔๗,๖๖๘ รูป สามเณร ๒๓,๕๖๖ รูป หรือร้อยละ ๑๖.๓๔ ๒๘.๑๗ ตามลำดับ น้อยที่สุด คือ ภาคใต้ มีจำนวนพระภิกษุสามเณรเพียง ๒๓,๒๘๘ รูป หรือร้อยละ ๖.๓๘ ในจำนวนนี้มีพระภิกษุ ๑๘,๙๒๔ รูป สามเณร ๔,๓๖๔ รูป หรือร้อยละ ๗.๐๘, ๔.๔๖ ตามลำดับ ส่วนภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก มีจำนวนพระภิกษุ สามเณร ๖๐,๓๘๒ ๓๖,๙๒๒ และ ๒๕,๑๖๗ รูป หรือร้อยละ ๑๖.๕๔, ๑๐.๑๑ และร้อยละ ๖.๘๙ ตามลำดับ โดยจำแนกเป็นพระภิกษุ ๔๙,๓๐๕, ๓๒,๒๐๔ และ ๒๒,๑๒๗ รูป หรือร้อยละ ๑๘.๔๕, ๑๒.๐๕ และร้อยละ ๘.๒๘ ตามลำดับ สามเณร ๑๑,๐๗๗, ๔,๗๖๘ และ ๓,๐๔๐ รูป หรือร้อยละ ๑๑.๓๒, ๔.๘๒ และร้อยละ ๓.๑๑ ตามลำดับ นอกจากนี้ในปี ๒๕๔๒ มีแม่ชีจำนวน ๑๓,๒๕๔ คน และศิษย์วัด ๓๙,๖๖๗ คน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกาธรรมนตรี, ๒๕๔๒: ๔๒-๔๓)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร ได้ศึกษาการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (ระหว่างปี ๒๕๒๓-๒๕๔๓) โดยอาศัยข้อมูลจากฝ่ายข้อมูลสถิติและสารสนเทศ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ในรายงานนี้มีข้อมูลทางสถิติที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของจำนวนพระภิกษุสามเณรในช่วงเวลา ๑๙ ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๑ เมื่อเปรียบเทียบการลดจำนวนลงของพระภิกษุสามเณรในช่วงเวลา ๑๙ ปี จะพบว่า จากปี พ.ศ. ๒๕๒๓ จำนวนพระภิกษุสามเณรโดยรวมมีประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ รูป พอถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ตัวเลขโดย

รวมอยู่ที่ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ รูป จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงถึง ๒๕๙,๔๐๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๙๕ ในจำนวนนี้พระภิกษุลดลง ๑๖๘,๕๔๐ รูป (ร้อยละ ๔๗.๒) สามเณรลดลง ๙๐,๘๖๕ รูป (ร้อยละ ๕๙.๓๔) (หรรษา นิธิบุญยากร, พระมหา. ๒๕๔๕: ๙๕)

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ พระมหากิตติพัฒน์ ศรีนาค ได้ศึกษาแนวโน้มวิกฤตพระสงฆ์ศาสนทายาทเนื่องด้วยการบวชในระยะสั้นในสังคมไทยปัจจุบัน โดยศึกษาการบวชระยะสั้นของพระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดราชบุรี จากข้อมูลพระภิกษุที่บวชในกรุงเทพมหานครและในจังหวัดราชบุรี เฉพาะฝ่ายมหานิกาย ในช่วง ๓ ปีย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๗ พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวพุทธที่บวชระยะสั้นในระยะเวลาประมาณ ๗ วันถึง ๑ เดือน มีเกือบร้อยละ ๗๐ ของผู้บวชทั้งหมด หมายความว่า ในบรรดาผู้มาบวช ๑๐ คน มีผู้บวชระยะสั้นแล้วสึกเสีย ๗ คน อีก ๓ คนที่เหลือนั้นบวชเพื่อจำพรรษา (กิตติพัฒน์ ศรีนาค, พระมหา. ๒๕๕๐: ๗๗-๗๘) เมื่อพิจารณาอายุของผู้บวชระยะสั้นจากกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจ พบว่าในกรุงเทพมหานคร ผู้บวชส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง ๒๐-๒๕ ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๖๓ รองลงมาอายุอยู่ในช่วง ๒๖-๓๐ ปี ร้อยละ ๓๕.๖ (ในเอกสารไม่ระบุร้อยละ) น้อยที่สุดคืออายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป มีเพียงร้อยละ ๑.๔ ส่วนพระสงฆ์ในจังหวัดราชบุรีส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วง ๒๐-๒๕ ปีเช่นกัน มีร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคืออายุ ๒๖-๓๐ ปี ร้อยละ ๑๓.๓ และที่น้อยที่สุดคืออายุ ๔๐ ปีขึ้นไป มีร้อยละ ๓.๓ (เรื่องเดียวกัน, ๙๒)

ข้อนี้ น่าจะตีความได้ว่าคนรุ่นหนุ่มนิยมบวชระยะสั้นมากขึ้น เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ตามการศึกษาของพระราชวรมนูญก็เห็นลักษณะการบวชที่เปลี่ยนไป การบวชระยะสั้นในสมัยนั้นหมายถึงการบวชตามประเพณีในช่วงพรรษาประมาณ ๓ เดือน แต่ปัจจุบัน การบวชระยะสั้น กระทำนอกพรรษา มีระยะเวลาไม่เกิน ๑ เดือน ส่วนจำนวนผู้บวชระยะสั้นตามการสำรวจดังกล่าวนี้มีร้อยละ ๗๐ เมื่อ

เทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ที่พระราชวรมนีประมาณว่ามี ร้อยละ ๖๐ ก็อาจสรุปได้ว่า ตัวเลขของพระภิกษุสามเณรที่เป็นตัวยืนหลักให้แก่พระศาสนาจะอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ ๔๐-๓๐ ของพระภิกษุสามเณรทั้งหมด

การสำรวจทางสถิติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐

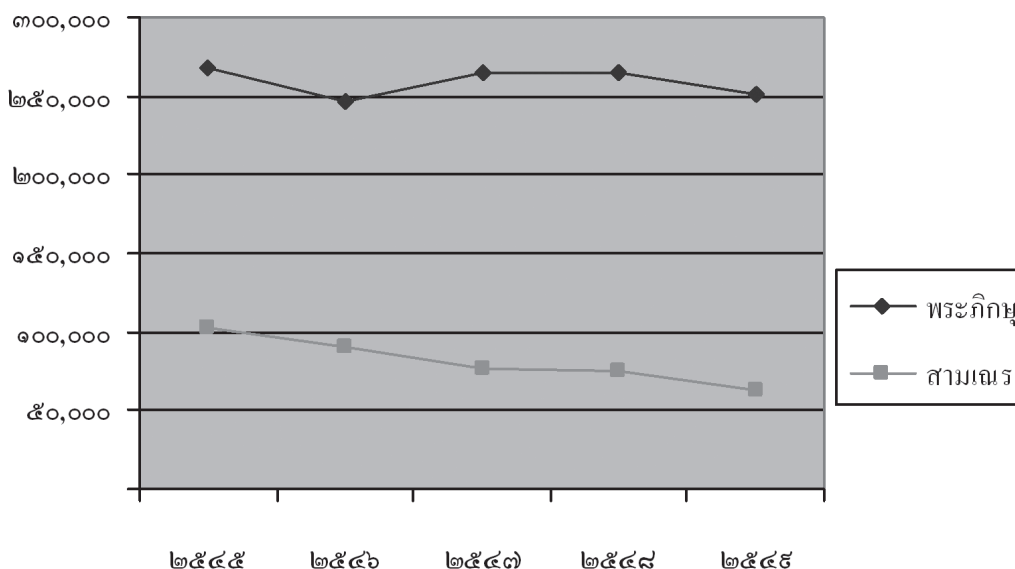
ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งผู้วิจัยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

(องค์การมหาชน) และโดยอาศัยข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ซึ่งข้อมูลต่างๆ เป็นข้อมูลดิบ ยังไม่สมบูรณ์นัก เพราะยังไม่มีมีการแยกจำนวนพระภิกษุเก่าและพระภิกษุใหม่ เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วได้ปรากฏผลดังนี้

๑. จำนวนโดยรวมของพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ปรากฏตามตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนรวมพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙

ประเภท	พ.ศ. ๒๕๔๕	พ.ศ. ๒๕๔๖	พ.ศ. ๒๕๔๗	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๔๙
พระภิกษุ	๒๖๗,๘๑๘	๒๔๖,๑๑๒	๒๖๕,๓๓๕	๒๖๕,๔๔๒	๒๕๐,๔๓๗
สามเณร	๑๐๓,๐๒๖	๘๙,๙๒๐	๓๖,๓๕๒	๓๕,๐๙๓	๖๒,๘๓๐
รวม	๓๗๐,๘๔๔	๓๓๖,๐๓๒	๓๐๑,๖๘๗	๓๐๐,๕๓๕	๓๑๓,๒๖๗



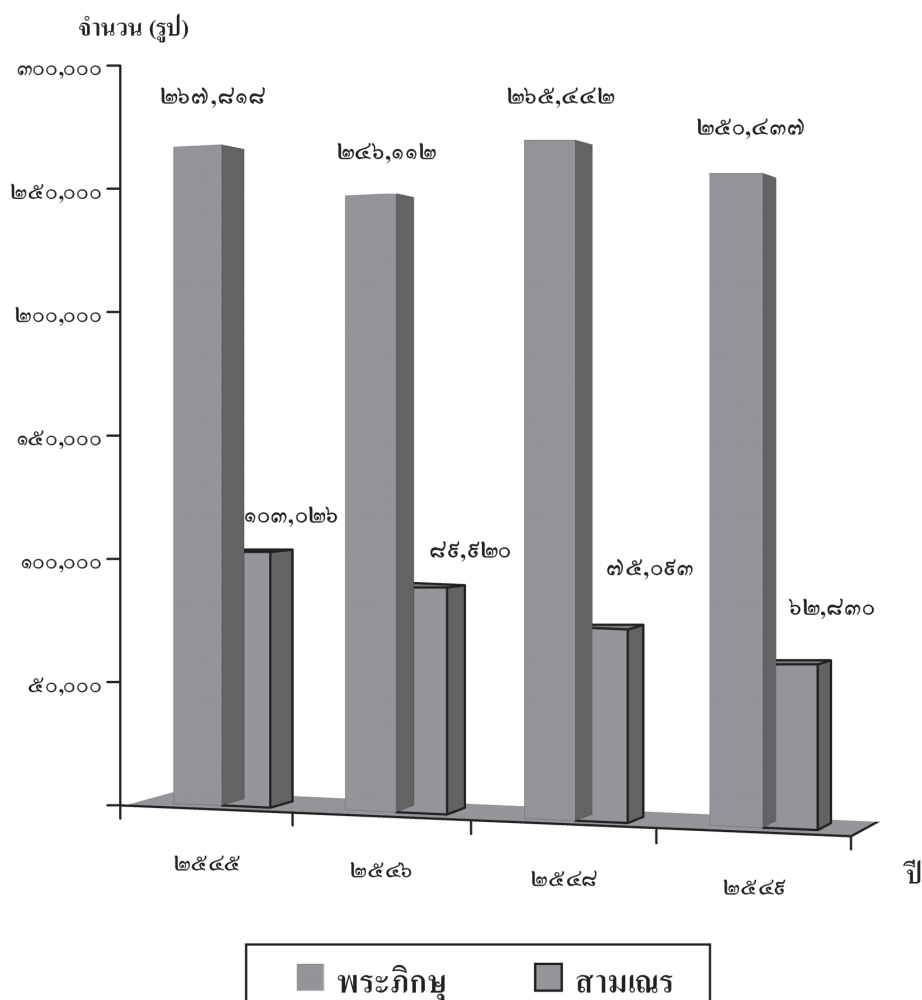
แผนภูมิที่ ๑.๑ กราฟแสดงความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙

ตามแผนภูมิที่ ๑.๑ จะเห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงแบบไม่คงที่ของจำนวนพระภิกษุ กล่าวคือ มีบางปีที่จำนวนลดลงมาก แต่กลับเพิ่มขึ้นในปีต่อมา แล้วก็ลดลงอีก ส่วนจำนวนของสามเณรมีการลดลงอย่างต่อเนื่อง และเมื่อนำมาแสดงในรูปกราฟแท่งก็จะเห็นความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้น (ดูแผนภูมิที่ ๑.๒)

น่าสังเกตว่า จำนวนของพระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก จะเคลื่อนไหวอยู่ระหว่าง ๒๕๐,๐๐๐-๓๐๐,๐๐๐ รูป ส่วนจำนวนสามเณรจะเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ คือจะลด

จำนวนลงตามลำดับ จากประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ รูป ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เหลือประมาณ ๖๐,๐๐๐ รูป ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙

๒. เมื่อนำจำนวนพระภิกษุและสามเณรในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๙ มาคำนวณเป็นร้อยละเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา ๔ ปีหลังสุด ก็พบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ทั่วประเทศมีพระภิกษุสามเณร รวมทั้งสิ้น ๓๗๐,๔๔๔ รูป (คิดเป็น ๑๐๐%) จำแนกเป็นพระภิกษุร้อยละ ๗๒ สามเณรร้อยละ ๒๘ พอถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ทั่วประเทศมีพระภิกษุสามเณร จำนวนทั้งสิ้น ๓๑๓,๒๖๗ รูป (คิดเป็น ๑๐๐%) ทั่วประเทศมีพระภิกษุ

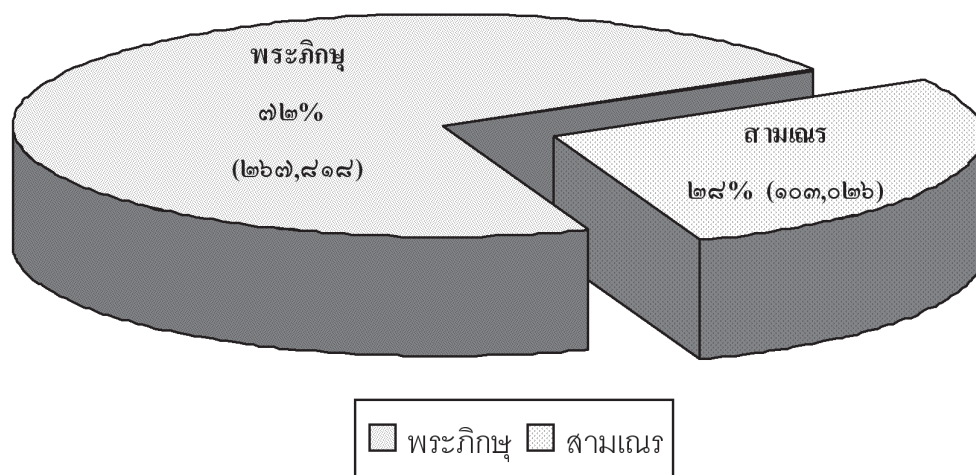


แผนภูมิที่ ๑.๒ แผนภูมิเปรียบเทียบจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙

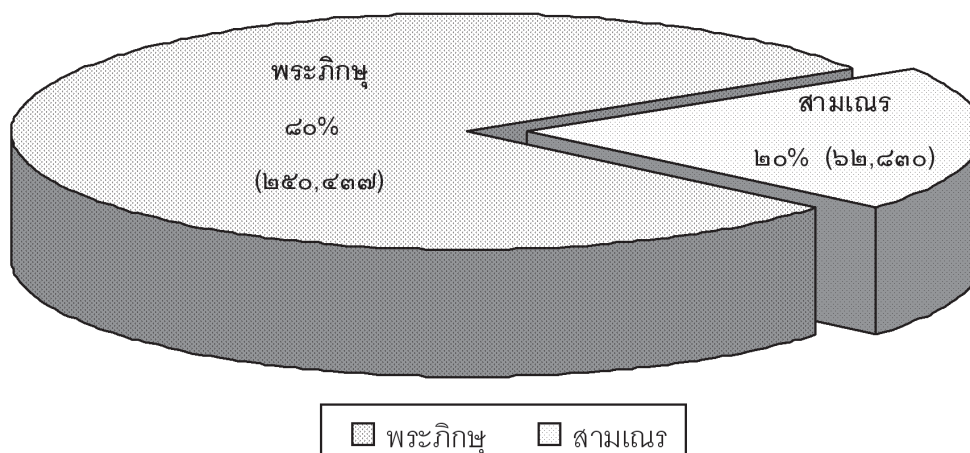
ร้อยละ ๘๐ สามเณรร้อยละ ๒๐ แม้จำนวนพระภิกษุจะลดลงเมื่อพิจารณาตามตัวเลขในข้อ ๑ แต่เมื่อเทียบกับจำนวนสามเณรที่ลดลงเรื่อยๆ ก็จะพบว่าจำนวนร้อยละของพระภิกษุเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนการลดลงของจำนวนสามเณร (ดูแผนภูมิที่ ๒.๑ และ ๒.๒)

จากแผนภูมิที่ ๒.๑ และ ๒.๒ แสดงให้เห็นว่า ช่องว่างระหว่างจำนวนพระภิกษุและสามเณรจะห่างขึ้น ขณะที่

จำนวนของพระภิกษุลดลงเรื่อยๆ สามเณรซึ่งจะเข้ามาเป็นศาสนทายาททดแทนในอนาคตนั้นก็ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว การที่ร้อยละของพระภิกษุสามเณรแปรผันไปในทางตรงกันข้าม บ่งชี้ว่าจำนวนของพระภิกษุในอนาคตมีแนวโน้มว่าจะลดลง เนื่องจากพระภิกษุที่เป็นกำลังหลักแก่พระศาสนาจะลดจำนวนลงตามกาลเวลา แต่ศาสนทายาทที่จะเข้ามาทดแทนก็หาได้ยากมากขึ้น



แผนภูมิที่ ๒.๑ เปรียบเทียบร้อยละของจำนวนพระภิกษุ-สามเณรปี พ.ศ. ๒๕๔๕



แผนภูมิที่ ๒.๒ เปรียบเทียบร้อยละของจำนวนพระภิกษุ-สามเณรปี พ.ศ. ๒๕๔๙

๓. เมื่อนำจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มาวิเคราะห์จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์ ซึ่งตามสถิติของปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ ทั่วประเทศมีพระภิกษุสามเณรจำนวนทั้งสิ้น ๓๑๓,๒๖๗ รูป ในจำนวนนี้ จำแนกเป็นพระภิกษุ ๒๕๐,๔๓๗ รูป (ร้อยละ ๗๙.๙๕) สามเณร ๖๒,๘๓๐ รูป (ร้อยละ ๒๐.๐๖) เมื่อวิเคราะห์จำนวนและร้อยละ จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์แล้วปรากฏว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนพระภิกษุสามเณรรวมกันมากที่สุด คือ ๑๒๓,๗๗๖ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๑) รองลงมาคือ ภาคกลาง (รวมกรุงเทพมหานคร) จำนวน ๙๘,๖๔๗ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕๙) อันดับสาม ได้แก่ ภาคเหนือ มีพระภิกษุสามเณรรวมกัน จำนวน ๓๒,๗๕๐ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๕) อันดับสี่ ได้แก่ ภาคตะวันออก จำนวน ๒๒,๙๗๐ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๗.๓๓) อันดับห้า ได้แก่ ภาคตะวันตก จำนวน ๑๙,๘๐๘ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๕.๖๘) อันดับสุดท้ายคือ ภาคใต้ จำนวน ๑๗,๓๑๖ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๓)

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลตามสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กับสถิติเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ในรายงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งใช้ข้อมูลจากศูนย์สารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ จะพบความเปลี่ยนแปลงคือ ตามสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ภาคเหนือ มีพระภิกษุสามเณรมากเป็นอันดับสองของประเทศ คือ มีพระภิกษุ ๔๓,๖๖๘ รูป สามเณร ๒๗,๕๖๖ รูป หรือร้อยละ ๑๖.๓๕ และ ๒๘.๑๗ ตามลำดับ รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มากกว่าภาคกลาง แต่ตามสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ภาคเหนือลดลงมาอยู่อันดับ ๓ ของประเทศ รองจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง

๔. จากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เปรียบเทียบจำนวนกับสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จะพบความเปลี่ยนแปลงของจำนวนพระภิกษุสามเณรที่น่าสนใจคือ จำนวนพระภิกษุในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ลดลงจากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จำนวน ๑๖,๘๖๓ รูป

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนร้อยละพระภิกษุสามเณรตามภาคภูมิศาสตร์ปี พ.ศ. ๒๕๕๔

ภาคภูมิศาสตร์	รวม		พระภิกษุ		สามเณร	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รวมทั้งหมด	๓๑๓,๒๖๗	๑๐๐.๐๐	๒๕๐,๔๓๗	๑๐๐.๐๐	๖๒,๘๓๐	๑๐๐.๐๐
ภาคกลาง	๙๘,๖๔๗	๓๑.๕๙	๘๔,๔๗๐	๓๓.๗๓	๑๔,๑๗๗	๒๒.๕๖
ภาคตะวันออก	๒๒,๙๗๐	๗.๓๓	๒๐,๕๒๖	๘.๑๙	๒,๔๔๔	๓.๘๙
ภาคตะวันตก	๑๙,๘๐๘	๕.๖๘	๑๕,๗๐๑	๖.๒๗	๔,๑๐๗	๓.๓๕
ภาคเหนือ	๓๒,๗๕๐	๑๐.๔๕	๑๕,๙๐๙	๖.๓๕	๑๖,๘๔๑	๒๖.๘๐
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๒๓,๗๗๖	๓๙.๕๑	๙๘,๕๙๒	๓๙.๓๗	๒๕,๑๘๔	๔๐.๐๘
ภาคใต้	๑๗,๓๑๖	๕.๕๓	๑๕,๒๓๙	๖.๐๘	๒,๐๗๗	๓.๓๑

ข้อมูลจาก : ข้อมูลพื้นฐานจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

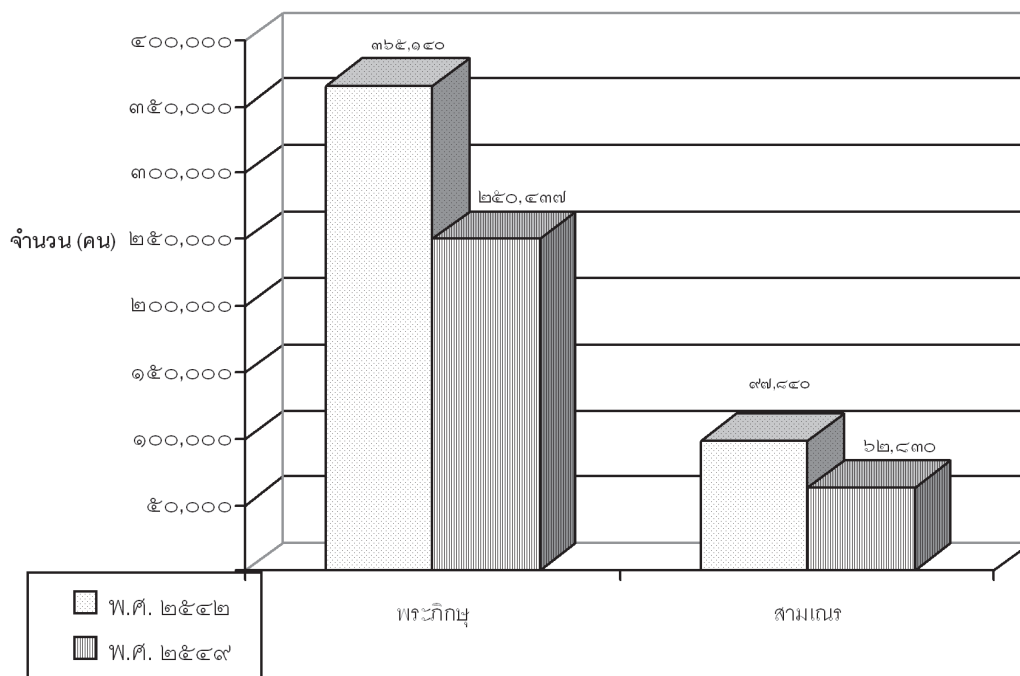
ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๔

(คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๐) สามเณรลดลงจำนวน ๓๕,๐๑๐ รูป (คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๘) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับจำนวนของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ เราจะพบว่า จำนวนพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ลดจำนวนลงจาก ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ร้อยละ ๑๗.๙๑ ขณะที่จำนวนประชากรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๘๙ อาจกล่าวได้ว่า จำนวนพระภิกษุ

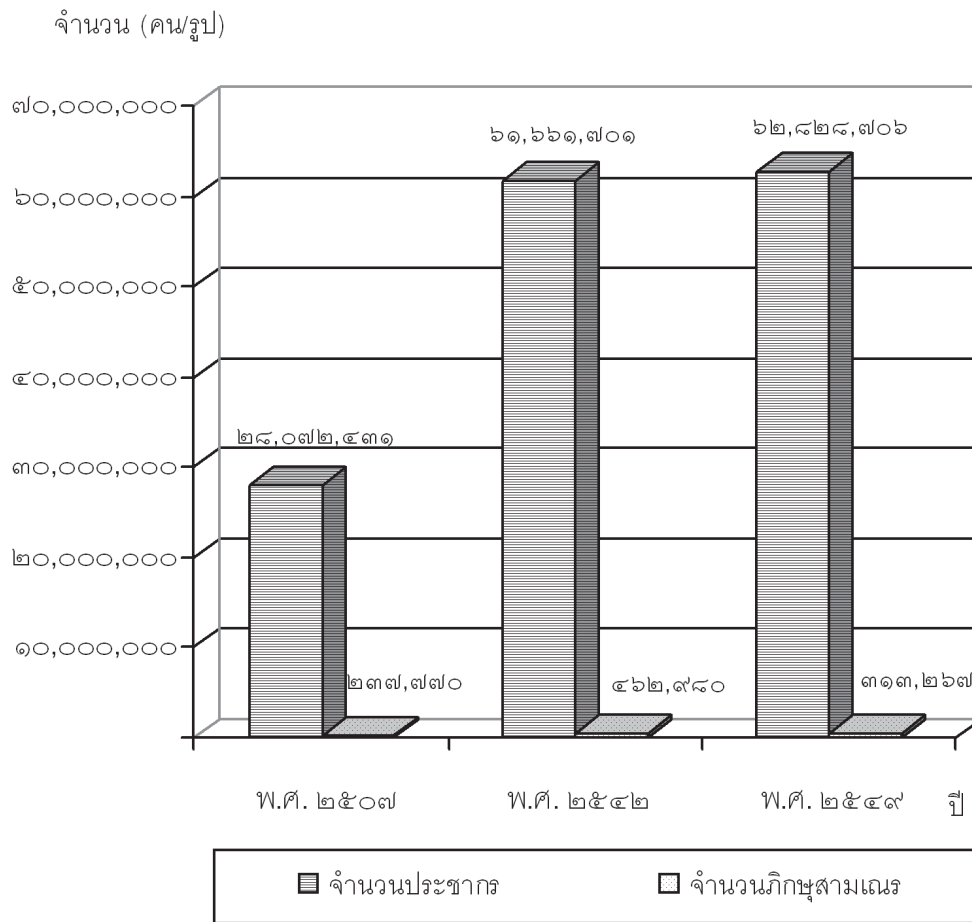
สามเณรเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้ามกับจำนวนประชากรทั้งประเทศ แต่สัมพันธ์กับจำนวนพุทธศาสนิกชน (ดูตารางที่ ๓) จากข้อมูลทางสถิติของพระภิกษุสามเณรในตารางที่ ๓ เมื่อนำมาวิเคราะห์แสดงโดยใช้แผนภูมิกราฟแท่ง (แผนภูมิที่ ๓.๑) ก็ akan เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๙ ชัดเจนขึ้น

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบจำนวนและร้อยละของพระภิกษุสามเณร พุทธศาสนิกชน และประชากรทั้งประเทศปี ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๙

ประเภท	ปี พ.ศ. ๒๕๔๒	ปี พ.ศ. ๒๕๔๙	เพิ่ม/ลด
พระภิกษุ	๒๖๗,๓๐๐	๒๕๐,๔๓๗	ลดลง ๑๖,๘๖๓ (ร้อยละ ๖.๓๐)
สามเณร	๙๗,๘๔๐	๖๒,๘๓๐	ลดลง ๓๕,๐๑๐ (ร้อยละ ๓๕.๗๘)
พุทธศาสนิกชน	๕๗,๑๓๔,๘๘๐	๔๖,๙๐๒,๑๐๐	ลดลง ๑๐,๒๓๒,๗๘๐ (ร้อยละ ๑๗.๙๑)
ประชากรทั้งประเทศ	๖๑,๖๖๑,๗๐๑	๖๒,๘๒๘,๗๐๖	เพิ่มขึ้น ๑,๑๖๗,๐๐๕ (ร้อยละ ๑.๘๙)



แผนภูมิที่ ๓.๑ เปรียบเทียบการลดจำนวนพระภิกษุและสามเณร ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๙



แผนภูมิที่ ๓.๒ แผนภูมิเปรียบเทียบประชากรไทยและจำนวนพระภิกษุสามเณรทั้งประเทศ
พ.ศ. ๒๕๐๗ พ.ศ. ๒๕๔๒ พ.ศ. ๒๕๔๙

เมื่อนำข้อมูล ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ จากการศึกษาของ พระราชวรเมธี (ประยุทธ์ ปยุตโต) มาพิจารณาเปรียบเทียบกับข้อมูลในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนพระภิกษุสามเณรกับจำนวนประชากรไทยโดยรวมทั้งประเทศ จะพบว่า ขณะที่จำนวนประชากรทั้งประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมาก จำนวนพระภิกษุสามเณรแทบไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ กล่าวคือไม่ได้เพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของประชากรไทยที่เพิ่มขึ้นแต่ประการใด เมื่อพิจารณาจากรูปแผนภูมิที่สร้างขึ้นจากข้อมูลระหว่างปีดังกล่าว (ดูแผนภูมิที่ ๓.๒)

๕. จากสถิติต่างๆ เหล่านี้ พอสรุปได้ว่า จำนวนพระภิกษุสามเณรได้ลดลงตามลำดับตั้งแต่มีการสำรวจมา เนื่องจากจำนวนพระภิกษุสามเณรทั้งหมดตามสถิติปี พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่ได้แยกจำนวนพระภิกษุสามเณรเก่าออกจากจำนวนพระภิกษุสามเณรใหม่ การสำรวจครั้งนี้จึงไม่อาจจะบอกจำนวนที่แท้จริงของพระภิกษุสามเณรที่มีพรรษามากกว่า ๑ ขึ้นไป หรือมากกว่านั้น ซึ่งเป็นจำนวนหลักในการปฏิบัติกิจทางศาสนา หรือทำหน้าที่สืบทอดพระศาสนาได้ เมื่อไม่มีข้อมูลเพียงพอจากรายงานสถิติของแต่ละปี ผู้วิจัยจึงจะอาศัย

กรอบคิดที่พระราชวรมนีทำไว้เป็นตัวอย่างในการพิจารณาหาจำนวนที่แท้จริง กล่าวคือ ตัดจำนวนพระภิกษุที่บวชในระยะสั้นหรือบวชตามประเพณีออกไป ๖๐% ตัวเลขที่ตัดออกนี้สัมพันธ์กับงานวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการบวชของคนไทย” ของจำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ที่กล่าวถึงแล้ว (คือ มีพระภิกษุที่บวชตามประเพณี บวชอุทิศส่วนกุศล หรือบวชเพื่อเลี้ยงชีพ รวมกันคิดเป็นร้อยละ ๖๒.๘๘ ส่วนผู้ที่บวชเพื่อรักษาพระธรรมวินัย บวชเพื่อสืบทอดพระศาสนา และบวชเพราะศรัทธาในพระศาสนาเมื่อรวมกันแล้ว คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๓๒) และงานวิจัยของพระมหาภิตติพัฒน์ ศรีนาค ที่ระบุว่าจำนวนผู้บวชระยะสั้นตั้งแต่ ๗ วันถึง ๑ เดือนทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดราชบุรีมีถึงเกือบร้อยละ ๗๐ ของผู้บวชทั้งหมด (คือ ร้อยละ ๖๘.๓๐ และ ๖๘.๓๒ ตามลำดับ) จึงพอจะตั้งสมมติฐานได้ว่า พระภิกษุสามเณรร้อยละ ๖๐ ของจำนวนทั้งหมดที่รวมอยู่ในสถิติของแต่ละปี เป็นตัวเลขที่ไม่สะท้อนจำนวนที่มีอยู่จริงของพระสงฆ์ เมื่อตัดจำนวน ๖๐% ของพระภิกษุสามเณรทั้งหมดออกไป ก็จะเหลือจำนวนที่ (ตั้งสมมติฐานไว้ว่า) น่าจะเป็นจำนวนจริงประมาณ ๔๐% เมื่อพิจารณาจากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และ พ.ศ. ๒๕๔๙ ก็จะได้ดังนี้

(๑) พระภิกษุสามเณรในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามข้อมูลที่สำรวจ มีทั้งหมด ๔๖๒,๙๘๐ รูป (๑๐๐%) ตัดออกไป

๖๐% ก็จะเหลือพระภิกษุสามเณรที่สันนิษฐานว่าเป็นจำนวนที่แท้จริง ประมาณ ๑๔๕,๑๙๒ รูป จำนวนประชากรทั้งประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มีทั้งสิ้น ๖๑,๖๖๑,๗๐๑ คน อัตราส่วนพระภิกษุสามเณรต่อประชากรไทยทั้งประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ คือ พระภิกษุสามเณร ๑ รูปต่อประชากรจำนวน ๓๓๓ คน

(๒) พระภิกษุสามเณรในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ตามข้อมูลที่สำรวจ มีทั้งหมด ๓๑๓,๒๖๗ รูป (๑๐๐%) ตัดออกไป ๖๐% ก็จะเหลือพระภิกษุสามเณรที่สันนิษฐานว่าเป็นจำนวนที่แท้จริง ประมาณ ๑๒๕,๓๐๗ รูป ลดลงจากปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประมาณ ๕๙,๘๘๕ รูป (ลดลงร้อยละ ๓๒.๓๔) ขณะที่ประชากรทั้งประเทศของปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีจำนวนทั้งสิ้น ๖๒,๘๒๘,๗๐๖ คน เพิ่มจากปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๑,๑๖๗,๐๐๕ คน (เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๘๙) อัตราส่วนพระภิกษุสามเณรต่อประชากรไทยทั้งประเทศคือ พระภิกษุสามเณร ๑ ต่อประชากร ๕๐๑ คน (ดูตารางที่ ๔)

เปรียบเทียบกับอัตราส่วนพระภิกษุสามเณรต่อประชาชนปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ตามการศึกษาของพระราชวรมนี (๒๕๒๙) ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อัตราส่วนพระภิกษุสามเณร ๑ รูปต่อประชาชน ๑๑๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประมาณว่าพระภิกษุสามเณร ๑ รูปมีประชาชนอยู่ในความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. ๒๕๐๗ จำนวน ๒๒๓ คน และเพิ่มขึ้น

ตารางที่ ๔ ตารางเปรียบเทียบการลดจำนวนของพระภิกษุสามเณรปี พ.ศ. ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๙ กับจำนวนประชากรทั้งประเทศ

ปี	พระภิกษุสามเณร	ประชากรทั้งหมด	ค่าเฉลี่ย
๒๕๔๒	๑๔๕,๑๙๒	๖๑,๖๖๑,๗๐๑	๑ : ๓๓๓
๒๕๔๙	๑๒๕,๓๐๗	๖๒,๘๒๘,๗๐๖	๑ : ๕๐๑
เพิ่ม/ลด	ลดลง ๕๙,๘๘๕ (ร้อยละ ๓๒.๓๔)	เพิ่มขึ้น ๑,๑๖๗,๐๐๕ (ร้อยละ ๑.๘๙)	ลดลงร้อยละ ๕๐.๔๕

จำนวน ๓๙๑ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ค่าเฉลี่ยอัตราส่วนของ พระภิกษุสามเณรต่อประชากรในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ลดลง จากปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ร้อยละ ๕๐.๔๕ ลดจากปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ร้อยละ ๓๕๕.๔๕

จากสมมติฐานที่ว่า เมื่อตัดพระภิกษุสามเณรที่บวช ระยะสั้น (๖๐%) ออกไป ก็จะเหลือพระภิกษุสามเณรที่เป็น ตัวเลขยืนทำหน้าที่ทางศาสนา ประมาณ ๑๒๕,๓๐๗ รูป ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีพุทธศาสนิกชนจำนวนทั้งสิ้น ๔๖,๘๐๒,๑๐๐ คน อัตราส่วนพระภิกษุสามเณรต่อประชากรชาวพุทธคือ พระ ภิกษุสามเณร ๑ รูป ต่อชาวพุทธ ๓๗๓ คน ถ้าตัดจำนวน สามเณรออกอีกประมาณ ๒๕,๐๖๑ รูป (๒๐%) จะคงเหลือ เป็นจำนวนพระภิกษุทั้งสิ้นประมาณ ๑๐๐,๒๔๖ รูป อัตรา ส่วนพระภิกษุ ๑ รูป ต่อประชากรชาวพุทธ ๔๖๖ คน ถ้า หากดูเฉพาะตัวเลขนี้โดยไม่นำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะการขาดแคลนพระภิกษุสงฆ์ในชนบทมาพิจารณา ด้วย ก็ดูเหมือนว่าสถานการณ์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จะไม่น่าเป็นห่วงนัก กล่าวคือ ถ้ามีพระภิกษุที่มีคุณภาพอย่าง แท้จริง ๑ รูป ทำหน้าที่ทางศาสนาต่อประชากรพุทธประมาณ ๔๖๖ คนจริงๆ ก็ย่อมจะสามารถทำให้กิจการด้านพระศาสนา ดำเนินต่อไปได้ด้วยดี^๒

การสำรวจภาคสนามปี พ.ศ. ๒๕๕๐

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามในเขตจังหวัด เชียงใหม่ โดยการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสวัดในเขตอำเภอเมือง อำเภอหางดง และ อำเภอสันป่าตอง จำนวน ๑๐ วัด และพระครูพิพิธสุตาทาร

(ดร.พระมหาบุญช่วย สิริธโร) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ระหว่าง วันที่ ๒๐-๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ และการสำรวจภาค สนามบางพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยการขอสัมภาษณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี รองเจ้าคณะอำเภอ เดชอุดม ผู้ช่วยเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอเดชอุดม จำนวน ๖ วัด ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ รวมทั้งพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติม โดยขอ สัมภาษณ์เจ้าคณะตำบลและเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ ท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เจ้าคณะตำบลหนองขาหย่าง อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี และพระนิสิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เคยศึกษาในสำนักเรียนวัด แห่งหนึ่งในจังหวัดพังงาและสำนักเรียนวัดสระเรียง อำเภอ เมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้พบแง่มุมที่น่าสนใจหลาย ประการ แต่ไม่อาจนำเสนอรายละเอียดการสำรวจดังกล่าว ในที่นี้เนื่องจากมีพื้นที่ในการนำเสนอจำกัด

แต่เมื่อนำข้อมูลภาคสนามมาพิจารณาพร้อมกับ ข้อมูลทางสถิติที่กล่าวถึงแล้ว ก็สามารถจะสรุปเป็นภาพรวม ของสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย รวมทั้ง ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยรวม ดังต่อไปนี้

๑. สภาพปัญหา

๑. การลดจำนวนลงของพระภิกษุมียอย่างต่อเนื่อง ในเขตเมืองเช่น อำเภอเมือง หรืออำเภอต่างๆ ยังพอมี พระภิกษุสามเณรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นอกเขตเมือง เช่น ตำบล หมู่บ้าน ในแต่ละวัดจะมีพระภิกษุอยู่ประจำน้อย รูป คือประมาณ ๑-๔ รูป ส่วนมากจะมีเพียงรูปเดียวคือ เจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส บางวัดขาดพระภิกษุ ที่จะอยู่ประจำตลอดทั้งปี แต่ชุมชนก็มีวิธีจัดการเพื่อให้มี พระภิกษุอยู่ประจำภายในพรรษา โดยไปนิมนต์จากท้องที่อื่น หรือวัดอื่นที่พอมีพระภิกษุสามเณรอยู่บ้างมาจำพรรษาใน วัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งการจะสามารถอยู่ประจำได้ยาวนาน

^๒ เพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้ทันกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ผู้เขียนได้ สำรวจข้อมูลจำนวนพระภิกษุสามเณรระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ เพิ่มเติม โดยอาศัยข้อมูลจากศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนัก พระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่าช่วงสี่ปีที่ผ่านมา มีความเปลี่ยนแปลง เชิงบวกที่น่าสนใจและมีประเด็นปัญหาที่ควรนำมาพิจารณา แต่เนื้อหา ส่วนนี้ได้เพิ่มไว้ในส่วน “ภาคผนวก” ท้ายบทความนี้

มากกว่านั้นหรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับศรัทธาและความเอาใจใส่ของชุมชน ศีลวัตรปฏิบัติของพระภิกษุรูปนั้นๆ เป็นที่ยอมรับของชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ หรือไม่ หากไม่มีปัญหาใดๆ ชาวบ้านอาจนิมนต์ให้อยู่ต่อไปเรื่อยๆ ก็ได้

๒. เงื่อนไขทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้จำนวนของพระสงฆ์ในแต่ละวัดมีน้อยหรือมาก ดังจะพบว่า ไม่ว่าในเขตเมืองหรือนอกเขตเมือง จำนวนพระสงฆ์ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่จำนวนของพระสงฆ์อาจเกี่ยวข้องกับระดับเศรษฐกิจของชุมชนในแง่ที่ว่า ครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจดีจะไม่นิยมให้บุตรหลานบวชเรียนหรือบวชในระยะยาว เนื่องจากครอบครัวมีทางเลือกด้านการศึกษาที่ดีกว่าหรือให้ความสำคัญแก่ความมั่นคงของครอบครัวมากกว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดยังคงเป็นปัจจัยด้านการศึกษา เนื่องจากชาวชนบทจำนวนหนึ่งยังต้องการพึ่งระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อยกระดับทางสังคมหรือเศรษฐกิจของครอบครัว พระภิกษุสงฆ์จำนวนหนึ่งยังต้องการโอกาสด้านการศึกษา วัดที่มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกนักธรรม-บาลี หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ และวัดในพื้นที่ใกล้เคียง การคมนาคมสะดวก ก็จะมีพระภิกษุสามเณรเดินทางไปอยู่ประจำเป็นจำนวนมาก วัดที่มีชื่อเสียงด้านการปฏิบัติกรรมฐานก็จะมีพระภิกษุเข้าไปอาศัยอยู่จำนวนมากเช่นเดียวกัน ส่วนวัดที่ไม่มีการจัดการศึกษาด้านศาสนาหรือภารกิจด้านอื่นๆ เลยก็จะมีพระภิกษุอยู่ประจำน้อย เพราะพระภิกษุสามเณรจำนวนหนึ่งบวชอยู่ได้นานก็ด้วยมุ่งหวังจะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป หรือไม่ก็เพราะเหตุว่ามีภารกิจด้านการปกครอง (พระสังฆาธิการ) หรือภารกิจด้านการให้การศึกษา (ครูปริยัติ) ผูกพัน ในพื้นที่ที่ไม่มีการจัดการศึกษา แม้จะมีพระภิกษุหรือสามเณรที่บวชมากกว่า ๑ พรรษาขึ้นไป แต่ในที่สุดก็จะเดินทางออกนอกพื้นที่เพื่อไปศึกษาในอำเภอ จังหวัด หรือภาคอื่นๆ ที่มีการศึกษารองรับ เช่นเดินทางมาศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๓. พระภิกษุที่อยู่ประจำในวัดต่างๆ ส่วนมากเป็นพระสังฆาธิการ ที่มีหน้าที่ด้านการปกครอง เช่น เป็นเจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส เป็นผู้ปกครองในเขตจังหวัด อำเภอ ตำบลนั้นๆ ภาระหน้าที่ทางการคณะสงฆ์สามารถดึงให้พระภิกษุจำนวนหนึ่งบวชอยู่ได้นาน และจำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่เพราะความจำเป็นของราชการสงฆ์ กระนั้นก็ตามหน้าที่ประจำดังกล่าวนี้ก็อาจจะไม่ใช่ว่าหลักประกันว่า พระภิกษุรูปนั้นจะสามารถอยู่ในเพศบรรพชิต หรืออยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวตลอดไป เพราะหน้าที่ด้านการปกครองมีความยุ่งยาก เป็นภาระสร้างความกังวลได้มาก และอาจก่อความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน หากไม่ได้รับความร่วมมือ หรือไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้เกี่ยวข้อง ในที่สุดก็อาจทำให้เบื่อหน่ายลาสิกขาหรือลาออกจากตำแหน่งไป

๔. ในแต่ละวัดที่สำรวจ จะพบสภาพการณ์เดียวกันคือจำนวนสามเณรลดลงมาก ในบางวัดอาจมีพระภิกษุครองศีลสงฆ์ แต่ไม่มีสามเณรอยู่เลย ตัวอย่างเช่น ในอำเภอกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี แม้บางวัด เช่น วัดใหม่เจริญผล ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีพระภิกษุทั้งเก่าและใหม่อยู่จำพรรษาถึง ๒๔ รูป แต่ไม่มีสามเณรอยู่เลย วัดตะคร้ำเอน มีพระภิกษุเก่าใหม่อยู่จำพรรษา ๓๓ รูป แต่มีสามเณรเพียงรูปเดียว เฉพาะตำบลห้วยเหนียว ทั้งตำบลมีพระภิกษุเก่าใหม่รวมกัน ๗๑ รูป แต่มีสามเณรเพียงรูปเดียว การขาดแคลนสามเณรปรากฏขึ้นเรื่อยๆ ในทุกภูมิภาค ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ในเขตตำบลบพูน มีพระภิกษุเก่าใหม่จำพรรษา ๖๑ รูป มีสามเณรทั้งหมด ๒ รูป แนวโน้มในอนาคตก็เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่ายทั้งจากสถิติที่นำมาแสดงไว้ก่อนหน้านี้และข้อมูลจากพื้นที่ที่ทำการสำรวจคือ เกิดช่องโหว่ในพระศาสนา พระสงฆ์รุ่นเก่าที่มีพรรษามาก มีประสบการณ์ยาวนาน มีการศึกษาอบรมด้านพระศาสนา และการเผยแผ่มาเป็นอย่างดี จะลดจำนวนลงในอนาคต เพราะความเสื่อมของสังขาร พระสงฆ์รุ่นกลางที่จะทำหน้าที่ทดแทนนั้นก็ยังมีอยู่บ้าง แต่พระสงฆ์รุ่นใหม่ที่จะมาทดแทน

ในอนาคตนั้นอาจเป็นปัญหาหนักสำหรับคณะสงฆ์ เพราะสถิติและข้อมูลภาคสนามบ่งชี้ไปในทางเดียวกันว่า การบวชระยะยาวและสามเณรมีจำนวนลดน้อยลงมาก และจะเป็นเช่นนี้เรื่อยๆ หากไม่มีแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

๕. คนรุ่นใหม่ในปัจจุบันนิยมบวชเป็นพระภิกษุในระยะเวลาสั้นๆ และนิยมบวชในช่วงเวลาวันหยุดพร่ำ เพราะถือว่าการบวชและลาสิกขาในช่วงในพรรษาเป็นบาป เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว การบวชระยะสั้นได้แก่ การบวชที่มีระยะเวลา ๓ เดือนคือในพรรษา แต่ปัจจุบัน การบวชระยะสั้น ได้แก่ ระยะเวลาตั้งแต่ ๗-๑๕ วัน เมื่อพิจารณาจากการบวชระยะสั้น จำนวนผู้บวชเป็นพระภิกษุโดยรวมก็ไม่ได้ลดลงมากนัก เพราะชาวพุทธทั่วไปยังนิยมบวชกันอยู่มากในแต่ละปี แต่จุดมุ่งหมายของการบวชเปลี่ยนไป จากเดิมที่นิยมบวชด้วยมุ่งหวังจะให้ได้รับการอบรมสั่งสอนด้านการศึกษา ให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา กลายมาเป็นการบวชตามประเพณีคือเพื่อตอนแทนบุญคุณบิดามารดาอย่างเดียว ข้อนี้น่าจะบ่งชี้ถึงวิกฤตจำนวนพระสงฆ์ในอนาคต

๖. ในแง่คุณภาพของพระสงฆ์ อาจไม่มีหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าคุณภาพของพระสงฆ์ลดลงมากน้อยเพียงใด เนื่องจากไม่ได้สร้างเครื่องมือสำหรับชีวิตในการสำรวจครั้งนี้ แต่จากข้อมูลที่พระสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ประเมินทุกรูปที่ให้สัมภาษณ์เห็นพ้องต้องกันว่าคุณภาพของพระสงฆ์ในปัจจุบันลดลงมาก บางท่านถึงกลับประเมินว่าพระสงฆ์รุ่นใหม่ๆ แทบไม่มีคุณภาพเลย เมื่อพิจารณาว่าผู้ที่บวชระยะยาวมีน้อยลง การบวชระยะสั้นมีมากขึ้น คนที่เข้ามาบวชในระยะยาวมักเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีความกระตือรือร้นในการศึกษาพระธรรมวินัย ต้องการอาศัยร่มเงาพระศาสนาเป็นที่พึ่งสุดท้ายในวัยใกล้ฝั่งแล้วมากกว่า ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่า นอกจากจำนวนแล้ว คุณภาพโดยรวมของพระสงฆ์ในปัจจุบันลดลงมากกว่าอดีตด้วย

๒. สาเหตุหลักที่ทำให้จำนวนพระสงฆ์ลดน้อยลง

สาเหตุหลักที่เกี่ยวข้องกับการลดจำนวนลงของพระสงฆ์มีดังต่อไปนี้^๓

๑. จำนวนสามเณรลดน้อยลง อันเป็นผลจากนโยบายการศึกษาภาคบังคับของรัฐ ซึ่งขยายไปจนถึง ม.๓ และกำลังจะขยายไปถึง ม.๖ ทำให้ไม่มีเด็กมาบวชเป็นสามเณร (เพื่อเป็นโอกาสทางการศึกษาอย่างแต่ก่อน) สมัยก่อนพระหนุ่มจำนวนไม่น้อยในชนบทก็มาจากสามเณรที่บวชแล้วยังไม่สึก อาจจะเพราะต้องการเรียนต่อให้สูงขึ้น หรือเพราะมีศรัทธาอุปสาทะในพระศาสนาได้

๒. การขาดแรงงานในหมู่บ้าน สมัยก่อนครอบครัวหนึ่งๆ มีลูกหลายคน ใครที่มากบวช (ตามประเพณี) มักจะบวชได้นานอย่างน้อยทั้งพรรษา หรืออาจทั้งปี ไม่เป็นภาระแก่ทางบ้าน เพราะทางบ้านมีแรงงานหลายคน แต่ปัจจุบันนี้คนหนุ่มบวชนานไม่ได้ เพราะครอบครัวหนึ่งมีลูกเพียง ๑-๒ คน หากใครมากบวชก็จะทำให้คนที่เหลือมีงานหนักเพิ่มขึ้น ดังนั้นมักจะบวชเพียง ๑ เดือนเป็นอย่างมาก (ส่วนใหญ่ก็ ๑๕ วัน) และนิยมบวชในฤดูแล้ง ยิ่งการบวชจำพรรษาด้วยแล้ว ยิ่งทำได้ยาก เพราะเป็นช่วงฤดูเพาะปลูก ต้องอาศัยแรงงานมาก ครั้นจะไปจ้างคนอื่นมาเป็นแรงงาน ก็ทำได้ยาก เพราะปัจจุบันนี้แรงงานในหมู่บ้านขาดแคลน เนื่องจากครอบครัวมีลูกน้อยลง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายวางแผนครอบครัวที่ได้ผลมาเกือบ ๓๐ ปี นอกจากนี้ การขาดแรงงานยังเป็นผลเนื่องจากการขยายการจ้างงานในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมยุคใหม่ที่กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ในเขตชนบทอีกด้วย

^๓ เนื้อหาหลักในส่วนนี้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระไพศาล วิสาโล ทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (e-mail)

๓. “ความรู้” ที่ได้จากการบวชไม่สอดคล้องกับชีวิตของคนปัจจุบัน สมัยก่อนคนนิยมบวชเรียนเพราะเขาเห็นว่า “คุ้มค่า” เป็นประโยชน์แก่ชีวิตฆราวาส นอกจากให้อ่านออกเขียนได้ และรู้วิชาทางโลก หรือวิชาช่างแล้ว เมื่อสึกออกไปก็มีคนพร้อมยกลูกสาวให้ (เพราะถือว่าเป็นคนลูก) ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงประโยชน์ทางธรรมและบุญกุศลที่ตนเองและพ่อแม่จะได้รับ แต่ปัจจุบัน ความรู้ที่จำเป็นแก่ชีวิตฆราวาส ผู้คนเห็นว่าสามารถหาจากแหล่งอื่นได้ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือสถาบันอื่นๆ ที่ไม่ใช่วัด ตัวความรู้ที่จำเป็นในปัจจุบันเองก็มีลักษณะแตกต่างจากอดีต วัดและพระสงฆ์เองไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องความรู้ที่จำเป็นนั้นๆ เหมือนในอดีตอีกต่อไป ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะเข้าไปศึกษาอบรมภายในระบบวัด

๔. วัดขาดผู้ให้การศึกษาหรือแนะนำสั่งสอน ไม่เพียงการแนะนำสั่งสอนในทางโลกเท่านั้น แม้แต่การให้การศึกษาในทางธรรม รวมถึงการอบรมกิริยามารยาท เวลานี้วัดส่วนใหญ่โดยเฉพาะในชนบท ไม่ได้ทำหน้าที่นี้เลย เพราะเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุในวัดขาดความรู้ความสามารถส่วนหนึ่งเพราะเพิ่งมาบวชได้ไม่นาน (เป็นพระภิกษุจำพวก “หลวงตา”) ความรู้ทางปริยัติธรรมก็ขาด ประสบการณ์การปฏิบัติธรรมก็มีน้อยมาก ส่วนความรู้ทางโลกหรือการทำมาหากิน ก็ไม่ทันหรือไม่สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ จึงไม่สามารถดึงดูดให้คนหนุ่มเข้าวัดมาบวชได้ ส่วนพ่อแม่ก็ไม่มีแรงจูงใจที่จะให้ลูกมาบวชนานๆ ดังนั้น เมื่อลูกบวชตามประเพณีเพียงสัก ๑๕ วันก็พอใจแล้ว

โดยสรุปก็คือวัดขาดบทบาทหน้าที่ทางสังคมดังแต่ก่อน มีแต่บทบาทหน้าที่ตามประเพณีหรือในเรื่องที่ไม่ใช่ทางโลก เช่น การทำบุญ การทำพิธีทางศาสนา จึงไม่สามารถดึงดูดให้คนเข้าวัดและมาใช้ชีวิตในวัดได้ดังแต่ก่อน

๕. พระภิกษุไม่น่าศรัทธา แม้พระภิกษุในปัจจุบันจะมีจุดอ่อนด้านความรู้ทางโลก แต่หากมีศีลาจารวัตรน่าศรัทธา ก็ยังสามารถดึงดูดคนให้เข้าวัดได้ อย่างน้อยพ่อแม่

ก็อยากให้ลูกมาบวชเพื่อให้หลวงพ่อสั่งสอนในทางวินัยหรือความประพฤติ แต่ความที่เจ้าอาวาสจำนวนไม่น้อยไม่ทำตัวให้น่านับถือ มีชีวิตหรือความรู้สึกนึกคิดไม่ต่างจากฆราวาส ชาวบ้านจึงไม่กระตือรือร้นที่จะส่งลูกมาบวชกับท่าน หลายคนยังมีเรื่องพิพาทกับพระภิกษุหรือเจ้าอาวาสด้วยซ้ำ เรื่องนี้เป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในบางพื้นที่ที่สำรวจ

๖. ทั้ง ๕ ข้อข้างต้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนมาบวชน้อยลง แต่สาเหตุที่ในชนบทมีพระภิกษุน้อยลงยังเกิดจากการที่พระภิกษุซึ่งบวชอยู่ก่อนแล้ว ไม่นิยมอยู่ตามชนบท แต่เลือกที่จะเข้าเมือง หรือหากอยู่เมืองมาก่อนแล้วก็ไม่นิยมไปอยู่ในชนบท ที่เป็นเช่นนั้นสาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะท่านเหล่านั้นพอใจกับชีวิตที่สะดวกสบาย หรือติดวัตถุกันมากขึ้น แต่ปัจจัยที่ทำให้พระภิกษุไม่นิยมอยู่ในชนบทนั้นส่วนหนึ่งก็เกี่ยวเนื่องกับการขาดความผูกพันกับพื้นที่ หรือกับพระสงฆ์ที่เป็นครูอาจารย์ กล่าวคือ พระภิกษุสามเณรบางรูปต้องชวนขายด้วยตนเอง จึงสามารถไปศึกษาเล่าเรียนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้ การที่ต้องดิ้นรนด้วยตนเองทำให้ขาดความผูกพันหรือขาดสำนึกต่อท้องถิ่นที่ตนเคยอาศัย นอกจากนี้ เมื่อมีการศึกษาสูงขึ้น ระบบการศึกษาในท้องถิ่นชนบทเท่าที่มีอยู่ก็ไม่สามารถจะรองรับบทบาทที่พระสงฆ์เหล่านั้นปรารถนาจะทำ เมื่อพิจารณาเห็นว่าโอกาสที่จะได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนจะมีได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในเขตเมืองหรือในพื้นที่ที่มีระบบการศึกษารองรับ เช่น มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่พอจะให้แสดงบทบาทตามความรู้ความสามารถได้ พระสงฆ์เหล่านั้นก็มักจะนิยมอยู่ในเขตที่มีการจัดการศึกษา หรือในวัดที่มีระบบการปกครองสงฆ์ที่ีรองรับมากกว่าจะไปเริ่มต้นใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งไม่แน่ว่าจะสามารถทำได้ตลอดรอดฝั่ง

๗. การที่พระภิกษุสงฆ์หรือพระศาสนาไม่ได้เป็นทางเลือกของสังคม มีสาเหตุสำคัญมาจากการที่วัดขาดการศึกษาทั้งอย่างเป็นระบบและอย่างได้ผล ในอดีตแม้วัดจะไม่สามารถจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบได้ แต่ก็ได้ผลตามสมควร

ทั้งในทางโลกและทางธรรม อย่างน้อยก็วัดในเมือง แต่ปัจจุบัน นอกจากจะไร้ประสิทธิภาพในการศึกษาทางโลก (จนต้องหลีกทางให้แก่โรงเรียน มหาวิทยาลัยแล้ว) ยังไร้ประสิทธิภาพในการศึกษาทางธรรม สิ่งก็ตามมานอกจากจะไม่ดึงดูดใจคนภายนอกให้มาบวชพระหรือเรียนกับพระภิกษุแล้ว แม้แต่พระภิกษุเองก็มีคุณภาพย่ำแย่ลงไป ความรู้นอกจากจะไม่มีแล้ว ศีลาจารวัตรก็ไม่น่าศรัทธา เช่นหลงไหลในวัตถุ ปัญหานี้โยงไปถึงนโยบายการศึกษาคณะสงฆ์ ที่ปล่อยให้แต่ละวัดจัดการกันเอง โดยคณะสงฆ์ดูแลแต่เรื่องการสอบหรือการวัดผลเท่านั้น อีกทั้งการศึกษาดังกล่าวก็จำกัดแต่ในด้านปริยัติ ขาดด้านปฏิบัติ โดยที่ปริยัติก็เน้นแต่การท่องจำ ไม่พัฒนาความสามารถในการคิดและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่

๓. ผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยรวม

๑. ปัญหาด้านปริมาณหรือการขาดแคลนพระภิกษุสงฆ์ ไม่เป็นปัญหามากเท่ากับคุณภาพที่ตกต่ำของพระสงฆ์ พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า แม้พระจะลดน้อยลงกว่านี้ครึ่งหนึ่ง แต่ถ้ามีคุณภาพมากกว่าที่เป็นอยู่เท่าตัว สถาบันสงฆ์และสังคมไทยก็จะดีกว่านี้มาก ในสภาพที่พระสงฆ์ขาดคุณภาพดังที่เป็นอยู่ การมีพระจำนวนมากๆ อาจจะทำให้คนเสื่อมศรัทธาในคณะสงฆ์ และเป็นภาระอย่างมากในการควบคุมดูแลไม่ให้บริติจากพระวินัยและทำพระวินัยให้บริติในแง่ของคนทั่วไป การที่มีพระภิกษุน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จะทำให้เกิดความรู้สึกพร่องในทางจิตใจ เพราะชาวบ้านจะรู้สึกอึดใจหากมีพระภิกษุในหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ผ่านการประกอบพิธีทางศาสนา การเป็นเพื่อนบุญให้แก่ชาวบ้าน สามารถทำบุญได้สะดวก เพราะชาวบ้านยังมีความเชื่อมั่นแน่นแฟ้นเกี่ยวกับบุญอยู่

ปัญหาที่น่าห่วงมากที่สุด กล่าวอย่างเป็นรูปธรรม คือ พระภิกษุขาดความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในอดีตพระภิกษุมีความเป็นผู้นำทางสังคมด้วย แม้ในปัจจุบันจะขาด

บทบาทนี้ไป แต่ก็ไม่ควรขาดบทบาทการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ คือเป็นทั้งตัวอย่าง สามารถชี้แนะ และเตือนสติให้ผู้คนเห็นคุณค่าและความสุขทางจิตใจ ทุกสังคมต้องมีผู้นำทางจิตวิญญาณ เพื่อชักนำให้ผู้คนเข้าถึงชีวิตที่ดีงามและความสุขที่ประณีต ไปพ้นจากวัตถุ และมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน หากพระภิกษุไม่สามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้ สังคมไทยจะเข้าสู่วิกฤตทางจิตวิญญาณได้ง่าย และจมปลักอย่างยากที่จะหลุดออกมาได้ ดังเห็นได้แล้วจากปัจจุบัน ที่นอกจากพระภิกษุจะไม่ช่วยให้ผู้คนหลุดจากมัจฉาภิภูลิ อันเป็นรากเหง้าของวิกฤตทางจิตวิญญาณแล้ว ยังมีส่วนไม่น้อยในการผลักดันให้ผู้คนมัจฉาภิภูลิมากขึ้น โดยเฉพาะความหลงไหลในวัตถุ การหวังลาภลอย คอยโชค และคอยผลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายที่เสกกันขึ้นมา

๒. ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นอุดมการณ์เรื่องชุมชน พระสงฆ์คือชุมชน การบวชเป็นสงฆ์ก็จำเป็นต้องอยู่กันเป็นชุมชน ไม่ใช่อยู่อย่างโดดเดี่ยว เพราะการอยู่เป็นคณะจะช่วยประคับประคองไม่ให้มีการกระทำผิดพระวินัย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒: ๒๙) การเป็นชุมชนนั้นจะต้องมีการดูแลซึ่งกันและกันภายในสงฆ์เอง และการตอบสนองกันอย่างถูกต้องในเชิงสังคมระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับพุทธบริษัทอื่นๆ (ฆราวาส) หากขาดการอุปการะเกื้อกูลต่อกันทั้งในด้านปัจจัยสี่ และการตอบสนองด้วยธรรมอย่างมีจิตเมตตาต่อกันระหว่างพระสงฆ์และฆราวาสแล้ว ความเป็นชุมชนของพระพุทธศาสนาก็อาจพังทลายไปโดยง่าย อาจกล่าวได้ว่าการที่แต่ละวัดมีพระภิกษุจำนวนน้อยนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระภิกษุอยู่ในพระธรรมวินัยได้ไม่นาน เนื่องจากอยู่อย่างโดดเดี่ยวภายในวัด ขณะที่ฆราวาสในปัจจุบันมีแนวโน้มมากขึ้น ที่จะปล่อยให้พระสงฆ์รับผิดชอบต่อการลดน้อยลงของพระภิกษุสงฆ์แต่เพียงฝ่ายเดียว ข้อนี้พิจารณาได้จากแนวโน้มการบวชของคนรุ่นใหม่ ที่ประสงค์แต่จะบวชตามประเพณีหรือบวชระยะสั้นเพื่อตอบแทนบิดามารดาเท่านั้น

การสนใจเฉพาะการบวชตามประเพณีของสังคม หรือมุ่งบวชเพื่อจะเป็นช่องทางในการไต่ระดับการศึกษาให้สูงขึ้นไปเพื่อยกระดับทางสังคม หรือบวชเพียงเพื่อพักผ่อนในบั้นปลายของชีวิต แต่ไม่ยอมศึกษาอบรมตนตามพระธรรมวินัยของผู้บวช สะท้อนให้เห็นการปล่อยปละละเลย ที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาของฝ่ายฆราวาสในชุมชนนั้นๆ ด้วย ผลกระทบก็คือ พระสงฆ์ที่มีอยู่ก็อาจเบียดเบียนที่จะอยู่ในเพศบรรพชิตต่อไปด้วยในที่สุด ดังคำปรารภของพระสังฆาธิการหลายรูปที่ให้สัมภาษณ์

๓. การสืบทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนาตามรูปแบบประเพณีเดิม อาจได้รับผลกระทบมากขึ้นเนื่องจากพระสงฆ์ที่บวชกว่าจะเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในระดับที่ลึกซึ้งทั้งในแง่ปริยัติและปฏิบัตินั้น จะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างต่อเนื่องจากผู้มีประสบการณ์ด้านปริยัติและด้านการปฏิบัติมาในระยะยาวนานพอสมควร สิ่งที่ปรากฏโดยทั่วไปในปัจจุบันคือ พระสงฆ์ไม่เพียงแต่ลดจำนวนลงในแง่ปริมาณเท่านั้น จำนวนพระสงฆ์ที่มีพรรษามากก็น้อยลงด้วยเช่นกัน การมีพรรษาน้อยลงบ่งชี้ถึงคุณภาพของพระสงฆ์นั้นด้วย กล่าวคือ พระสงฆ์ที่มีพรรษาน้อยอาจจะมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะส่งต่อหรือถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังหรืออบรมสั่งสอนประชาชนในชุมชนของตน ยิ่งเมื่อพิจารณาว่า พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการศึกษาหรือด้านการปฏิบัติมีน้อยลง และมักกระจุกอยู่ในเขตเมืองที่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งชาวพุทธในชนบทไม่มีโอกาสได้รู้จัก การศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามแบบแผนประเพณี เช่น การปฏิบัติธรรมเจริญกรรมฐานซึ่งเป็นเรื่องที่ชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ต้องการมากแต่น้อยอยู่แล้ว ก็ยิ่งลดน้อยลงไปอีก ส่วนการจัดการศึกษาแบบแผนสมัยใหม่นั้น เมื่อพระสงฆ์ที่รับผิดชอบมีน้อยลง ผู้มีประสบการณ์เชี่ยวชาญจริงๆ ก็หายาก ผู้ที่จะสืบทอดทดแทนในระบบมีน้อย ก็ยากจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและสามารถเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ได้ เมื่อการศึกษาที่คณะสงฆ์

จัดไม่สามารถจะเป็นทางเลือกให้แก่ชุมชนสังคมทั่วไปได้เนื่องจากพระสงฆ์ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในเขตชนบทลดจำนวนลงเรื่อยๆ ไม่มีการถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานการเรียนรู้และการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ก็ย่อมกลายเป็นวัฏจักรให้จำนวนผู้ที่จะเข้ามารับการศึกษาอบรมในระบบวัดลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ซึ่งหมายความว่า กลุ่มคนที่เหลืออยู่ในคณะสงฆ์ที่จะเป็นศาสนทายาทต่อไปก็จะลดลงด้วย

๔. คนรุ่นใหม่มองไม่เห็นความสำคัญของศาสนา ข้อนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบสูงมากต่อสังคมชาวพุทธโดยรวม สภาพดังกล่าวนี้เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่คณะสงฆ์โดยรวมไม่ได้ตระหนักถึงความรุนแรงของอิทธิพลสังคมสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับสื่อต่างๆ และการกำหนดนโยบายการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของรัฐ วัดในพื้นที่ชนบทเริ่มได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเป็นสังคมเมืองของชุมชน วิถีชีวิตแบบใหม่ที่มาพร้อมกับการพัฒนาของรัฐและวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศเองและนอกประเทศ มีผลกระทบต่อชุมชน ดังคิดให้ผู้คนมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญแก่ชีวิตที่มั่งคั่งอุดมด้วยโภคทรัพย์มากขึ้น หลงใหลกับชีวิตรูปแบบใหม่ที่ตรงข้ามกับแนวทางดั้งเดิมของศาสนา ทัศนะและทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อเป็นสังคมสมัยใหม่นั้นมีความรุนแรง สถาบันพระพุทธศาสนาเองก็ต้านไม่ได้ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒: ๒๖) นอกจากนี้ พระสงฆ์ก็ไม่ได้สร้างทางเลือกที่เป็นรูปธรรมให้แก่สังคม แม้แต่การศึกษาของสงฆ์เองก็ดำเนินไปตามแนวโน้มของประเทศ หากการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านที่ตนเองควรจะมีผู้เชี่ยวชาญ และสามารถนำทางของสังคมได้ในระดับหนึ่งแล้ว พระสงฆ์ก็อาจหมดความหมายต่อสังคมเหมือนดังที่พระราชาวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวไว้เมื่อสี่สิบปีที่แล้ว

๕. เนื่องจากคณะสงฆ์โดยรวม แม้จะมองเห็นทิศทางการพัฒนาของสังคมที่ดำเนินไปในทางที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบชีวิตดั้งเดิม แต่ก็ไม่มีวิธีการใหม่ๆ ที่จะช่วยพัฒนา

พระสงฆ์เท่าที่มีอยู่ให้มีคุณภาพ สามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้เพื่อปรับปรุงแบบการตอบสนองต่อปัญหาในสังคมสมัยใหม่อย่างเท่าทัน การศึกษาของสงฆ์ที่พอจะได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่ยังคงดำเนินไปในทิศทางตอบสนองต่อการยกระดับของชีวิตทางสังคม แต่ไม่อาจสร้างอุดมการณ์ทางศาสนาขึ้นในจิตใจของพระสงฆ์รุ่นใหม่ การศึกษาเพื่อสืบสร้างศาสนทายาทก็ยังคงดำเนินไปในรูปแบบเก่าที่ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ สัมผัสประสบการณ์ใหม่ๆ ในด้านการเข้าใจธรรมะ พระสงฆ์จำนวนน้อยที่อยู่ในชนบท มีการศึกษาธรรมค่อนข้างจำกัดทั้งด้านทรัพยากรที่สนับสนุนจากรัฐและกำลังสติปัญญา ไม่มีการสร้างโอกาสที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ไปเกิดการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานด้านศาสนศึกษาหรือการเผยแผ่คำสอน จึงยากที่จะดำรงศรัทธาต่อศาสนาทั้งของตนเองและชุมชนไว้ให้มั่นคง ซึ่งมีความหมายต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อปัญหาของงานวิจัยนี้มีอยู่หลายประการด้วยกัน ทั้งในด้านการเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนามซึ่งการมีระยะเวลาที่จำกัด ในด้านข้อมูลทางสถิติซึ่งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังไม่มีระบบการสำรวจและการจัดเก็บข้อมูลที่ชัดเจน จนยากจะจำแนกให้เห็นประเภทหรือจำนวนของพระสงฆ์ที่เป็นหลักแก่พระศาสนาได้อย่างแท้จริงว่ามีจำนวนเท่าใดแน่ ได้แต่สันนิษฐานโดยอาศัยกรอบคิดที่หยิบยืมมาจากท่านผู้รู้และข้อมูลทางสถิติบางส่วนเท่านั้น ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น ก็กระทำอย่างเร่งด่วนตามระยะเวลาของทุนสนับสนุน นอกจากต้องเลือกสุ่มตัวอย่างในพื้นที่อย่างจำกัดแล้ว อาจยังไม่ครอบคลุมรายละเอียดอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะข้อมูลด้านคุณภาพของพระสงฆ์นั้นนับว่ายังขาดรายละเอียดอยู่มาก หากจะมีการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้งลงไปในด้านต่างๆ ก็น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง



บรรณานุกรม

- กิตติพัฒน์ ศรีนาค, พระมหา. ๒๕๕๐. **แนวโน้มวิกฤติพระสงฆ์ศาสนทายาทเนื่องด้วยการบวชในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเฉพาะกรณีการบวชของพระสงฆ์ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. Kittiphat Sriinaak, Phra Mahaa. 2007. **Tendency to the Crisis of Monks as Religious Heirs Due to an Ordination in Thai Society at Present : a Case Study of the Short-term Ordination of Monks in Bangkok and Ratchaburi**. M.A. Thesis in Comparative Literature, Graduate School, Mahidol University.
- คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง. ๒๕๓๖. **วิชาวินัยมุข เล่ม ๓ ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. Khanaacaan haeng Roongphim Liangxiang. 1993. **Vijaa Vinaymuk**. vol 3. Bangkok: Liangxiang.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ. ๒๕๓๘. “รายงานการวิจัยเรื่อง การบวชในสังคมไทย” **วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. ปี ๒ ฉบับ. ๒ (พ.ค.-ส.ค.): ๔๓-๖๘. Camnong Adivaddhanasit. 1995. “Kaanbuat nay Sangkhom Thai” **Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University**. 2.2 (May-Jul): 43-68.
- เทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. ๒๕๓๒. **ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Thepweethi (Prayut Payutto), Phra. 1989. **Thitthaang Kaansueksaa khong Khanasong**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. เล่ม ๑๐-๑๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. 1996. **Thai Tipitaka**. vol. 10-11. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. ๒๕๔๓. **พระสูตรและอรรถกถาแปล**. เล่ม ๑๓. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. Mahamakut Buddhist University. 2000. **Thai Suttanta and Suttanta-Atthakathā**. vol. 13. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- ราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระ. ๒๕๒๗. **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคิมทอง. Rajavaramuni (Prayut Payutto), Phra. 1984. **Sathaabansong kap Sangkhom Thai**. Bangkok: Komol Kiimthong Foundation.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. ๒๕๔๓. **รายงานสถิติด้านศาสนาของประเทศไทย ปี ๒๕๔๒**. ม.ป.ท. Office of Education Council. 1999. **Raayngaan Sthiti daan Saasanaa khong Thai (B.E. 2542)**. n.p.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ๒๕๕๐. **ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๕๐**. ม.ป.ท. Centre of Information Technology, National Office of Buddhism. 2007. **Khomuun Phuenthaan thaang Phra Phutthasaasanaa (B.E. 2550)**. n.p.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ๒๕๔๒. **วิกฤตพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์. Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. 1999. **Wikrit Phutthasaasanaa**. Bangkok: ReunKaew.

หรรษา นิธิบุญยากร, พระมหา. ๒๕๔๕. **วิกฤตพุทธศาสนา: ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย (๒๕๔๓-๒๕๔๕)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. Harsaa Nidhibunyaakorn, Phra Mahaa. 2002. **Wikrit Phutthasaasanaa: Sueksaa Koranii Kaanbanphajaa Pen Saamaneen nay Pratheet Thai (B.E. 2543-2545)**. M.A. Thesis in Buddhist Studies, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

ภาคผนวก

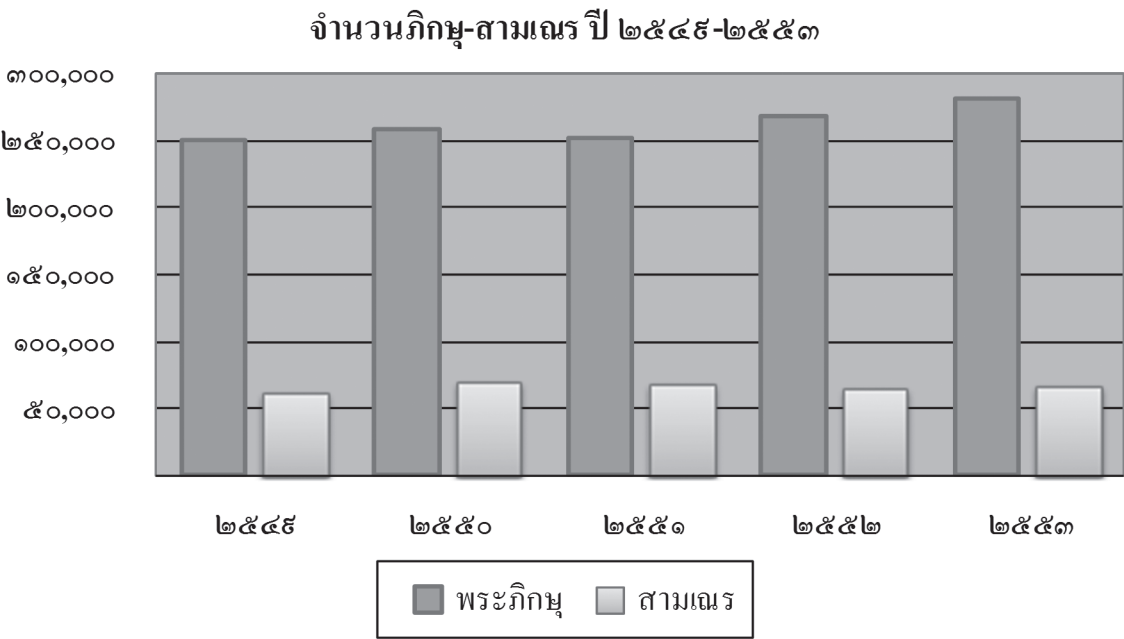
การสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมครั้งล่าสุด (ปี พ.ศ. ๒๕๕๔)

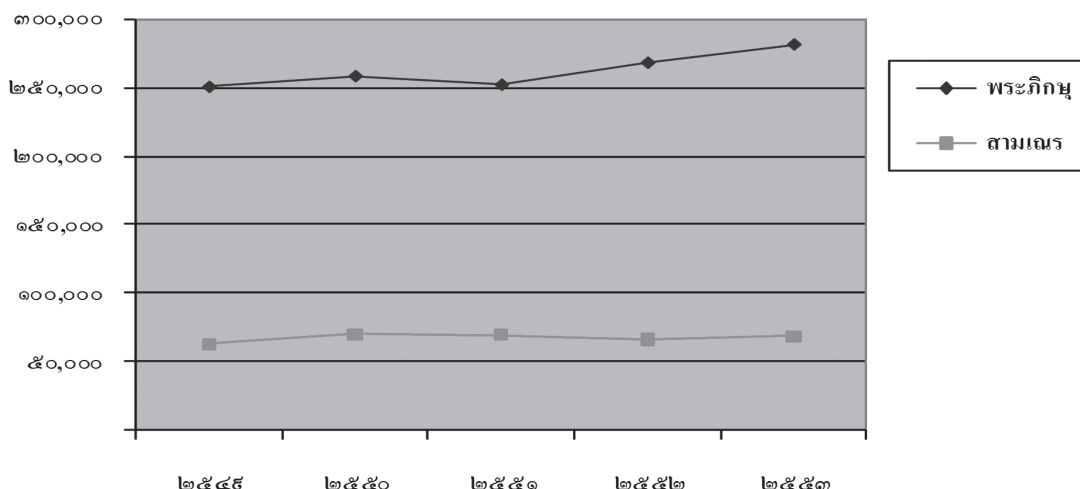
จากข้อมูลของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐, ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑, ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ และ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓) สามารถนำมาวิเคราะห์แสดงการเพิ่มขึ้น-ลดลงของจำนวนพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ ได้ดังนี้

๑. ตารางแสดงจำนวนรวมพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓

ประเภท	พ.ศ. ๒๕๕๐	พ.ศ. ๒๕๕๑	พ.ศ. ๒๕๕๒	พ.ศ. ๒๕๕๓
พระภิกษุ	๒๕๔,๑๖๓ (๗๘.๖๔%)	๒๕๑,๙๙๗ (๗๘.๓๖%)	๒๖๗,๙๓๙ (๘๐.๒๕%)	๒๘๑,๑๖๘ (๘๐.๔๒%)
สามเณร	๗๐,๑๒๕ (๒๑.๓๖%)	๖๙,๖๐๗ (๒๑.๖๔%)	๖๕,๙๓๗ (๑๙.๗๕%)	๖๘,๔๕๙ (๑๙.๕๘%)
รวม	๓๒๔,๒๘๘ (๑๐๐%)	๓๒๑,๖๐๔ (๑๐๐%)	๓๓๓,๘๗๖ (๑๐๐%)	๓๔๙,๖๒๗ (๑๐๐%)

เมื่อนำข้อมูลจากตารางข้างบนแสดงเป็นแผนภูมิกราฟแท่ง เปรียบเทียบระหว่างปี ๒๕๔๙-๒๕๕๓ จะพบว่า จำนวนของพระภิกษุเพิ่มขึ้น ส่วนจำนวนสามเณรค่อนข้างคงที่อย่างต่อเนื่อง





เมื่อเปรียบเทียบจำนวนเพิ่มลดในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ ก็จะพบความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจตามตารางข้างล่าง

๒. ตารางแสดงการเพิ่ม/ลดจำนวนของพระภิกษุ-สามเณรทั่วประเทศ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓)

ประเภท	ปี พ.ศ. ๒๕๕๐	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	เพิ่ม/ลด
พระภิกษุ	๒๕๘,๑๖๓	๒๘๑,๑๖๘	+ ๒๓,๐๐๕ (๘.๙๑%)
สามเณร	๗๐,๑๒๕	๖๘,๔๕๙	- ๑,๖๖๖ (๒.๓๗%)
รวม	๓๒๘,๒๘๘	๓๔๙,๖๒๗	+ ๒๑,๓๓๙ (๖.๕๑%)

จากการเปรียบเทียบนี้จะเห็นการเพิ่มขึ้นของพระภิกษุ และการลดลงของสามเณร ภาพรวมยังแสดงให้เห็นว่า มีการเพิ่มจำนวนขึ้นของพระภิกษุในระยะสี่ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามหากดูจากตารางเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๔ กับปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ข้างล่าง ก็จะพบว่า แม้จำนวนพระภิกษุจะเพิ่มขึ้น โดยภาพรวมจำนวนพระภิกษุสามเณรยังคงลดลง เช่นเดียวกับตารางที่ ๔ ที่เปรียบเทียบจำนวนพระภิกษุสามเณรในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กับปี พ.ศ. ๒๕๕๓

๓. ตารางแสดงการเพิ่ม/ลดจำนวนของพระภิกษุ-สามเณรทั่วประเทศ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๓)

ประเภท	ปี พ.ศ. ๒๕๔๔	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	เพิ่ม/ลด
พระภิกษุ	๒๖๗,๘๑๘	๒๘๑,๑๖๘	+ ๑๓,๓๕๐ (๕.๐๑%)
สามเณร	๑๐๓,๐๒๖	๖๘,๔๕๙	- ๓๔,๕๖๗ (๓๓%)
รวม	๓๗๐,๘๔๔	๓๔๙,๖๒๗	- ๑๕,๕๑๗ (๔.๒๔%)

๔. ตารางแสดงการเพิ่ม/ลดจำนวนของพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ (พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๓)

ประเภท	ปี พ.ศ. ๒๕๔๒	ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	เพิ่ม/ลด
พระภิกษุ	๒๖๗,๓๐๐	๒๘๑,๑๖๘	+ ๑๓,๘๖๘ (๕.๑๘%)
สามเณร	๙๗,๘๔๐	๖๘,๔๕๙	- ๒๙,๓๘๑ (๓๐%)
รวม	๓๖๕,๑๔๐	๓๔๙,๖๒๗	- ๑๕,๕๑๓ (๔.๒๔%)

เมื่อเปรียบเทียบตารางที่ ๔ ข้างบนกับตารางที่ ๔ (ในบทความ) เราจะพบว่า จากปี ๒๕๔๒-๒๕๕๓ นั้น จำนวนพระภิกษุสามเณรโดยรวมลดลง ประมาณ ๕๙,๘๘๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓๔ เมื่อนำสถิติปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มาเทียบกับปี พ.ศ. ๒๕๕๓ เมื่อแยกพิจารณาแต่ละประเภท เราจะพบว่า จำนวนพระภิกษุจะเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕.๑๘ ส่วนจำนวนสามเณรจะลดลงร้อยละ ๓๐ แต่เมื่อดูจำนวนรวมแล้ว พระภิกษุสามเณรจะลดจำนวนลงจากปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประมาณ ๑๕,๕๑๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๔ ซึ่งแตกต่างจากช่วงปี ๒๕๔๒-๒๕๕๓ ซึ่งในช่วงปีดังกล่าวนี้ จำนวนพระภิกษุและสามเณรดำเนินไปในทิศทางเดียวกันคือ ลดลงตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกของข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๓ นี้ควรจะได้อธิบายว่าเป็นเพราะเหตุใด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีนัยสำคัญหรือไม่ ซึ่งการจะอธิบายได้ก็จะต้องมีการสำรวจข้อมูลต่างๆ โดยละเอียดถี่ถ้วนและมีมาตรฐานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรองรับด้วย